

УДК 811.161.2'04'342'35

Деякі фонетико-орфографічні особливості простої мови

(на матеріалі пам'яток релігійного та ділового письма XVI – XVIII ст.)

Староукраїнські пам'ятки другої половини XVI – XVIII ст. неоднорідні за своєю структурою і типологією, зокрема з погляду відбиття в них живого народного мовлення. За об'єктивністю відбиття зазначені пам'ятки можна поділити на дві основні групи:

- 1) тексти, у яких живе мовлення було мовною основою;
- 2) тексти, у яких воно виступало у вигляді нашарувань; мовна основа останніх книжно-писемна.

Рівень книжності або народності визначався сукупністю багатьох факторів: ідейно-тематичним змістом пам'ятки, функціональною спрямованістю, хронологічним періодом, освітою автора чи переписувача. До творів першої групи належать вірші, пісні, легенди, байки, інтермедії, діалоги, а також лікарські й господарські поради, календарі, ділові акти та документи, приватні листи тощо; до другої – твори переважно церковно-релігійного змісту: євангелія, псалтирі, требники, службовники, житія і повісті тощо. Порівняльний аналіз мови пам'яток світського і релігійного змісту дає змогу детальніше розглянути тривалий процес формування національної літературної мови та вироблення її норм; з'ясувати різносистемні варіанти у вживанні звуків (живомовні, книжно-традиційні, запозичені), зафіксовані писемною практикою; простежити, якою мірою кирилична орфографічна традиція відбивала реальну живомовну фонетичну систему; висвітлити співвідношення книжно-традиційних і живомовних рис у староукраїнській фонетиці та орфографії другої половини XVI – XVIII ст.

В умовах взаємодії книжного і народного компонентів існували два основні джерела *варіантів норм*: народне і книжне. Специфіка літературних норм на ранніх етапах розвитку певної національної мови полягає саме в їх значній варіативності, що зумовлена одночасним функціонуванням та

взаємодією різних мовних систем [9, 52]. Варіанти живомовного походження спочатку випадково використовувалися в літературно-писемній практиці, із зростанням їхньої частотності вони спершу ставали стилістично маркованими, а далі й основними; водночас варіанти книжного походження поступово виходили з ужитку. Хоча в цілому відмінності між нормами усної мови і писемної простежуються виразно, проте розрізнити живомовні і книжні варіанти норм, що відбивались у літературно-писемній практиці, іноді нелегко, зокрема у випадках, коли в текстах наявне неоднорідне усне мовлення (розмовне, діалектне) та книжно-писемне.

Поняття *мовна норма* – категорія не тільки власне мовна, а й певною мірою соціально-історична. У дефініціях норми підкреслюється її відповідність системі мови, історично зумовлений, традиційний характер і закріплення у процесі суспільного добору [4,175]. Період XVI – XVIII ст. характеризується розбудовою літературної форми української мови та її нормуванням на основі взаємодії книжного і народного компонентів. Хоча процес нормування відбувався нерівномірно, ускладнювався позалінгвістичними факторами, проте жива мова все ж удосконалювала й розвивала систему книжної; почасти закріплювалися національні літературні норми на основних мовних рівнях.

У старій українській мові норми книжного походження встановлювалися не тільки у процесі писемної практики, а й на основі слов'яноноруських граматик. Граматики спирались на книжні традиції і мали за взірць старослов'янську мову. Живомовні елементи потрапляли через неможливість обійтися без них, іноді – через недостатню освіченість або й неухважність автора чи переписувача; на їх основі вироблялися норми народного походження. Що стосується текстів XVI – XVIII ст., то живомовний компонент у них неминуче зазнавав обмежень, оскільки провідною тенденцією в літературній мові, що формувалася, ставало відмежування від локальних варіантів та орієнтація на загальномовний фонд.

Треба зазначити, що на той час книжно-традиційна норма вважалась правильною, а живомовні елементи – відступами від неї. В.Русанівський зауважує, що «норми давньої мови стають своєрідним фільтром при введенні народно-розмовних форм до нової літературної мови» [8, 62 – 63]. Книжні норми почасти усувають живомовні «нестандартні» елементи: локальні, жаргонні тощо; так у надрах старої літератури виникає нова якість – національна літературна мова.

З XIV ст. в Україні існувало дві писемно-літературні мови: слов'яно-руська і руська посполита. *Слов'яноруська писемна літературна мова* – українська редакція церковнослов'янської мови, в основі своєї книжно-традиційна. *Руська посполита*, близька до живої народної, була офіційною у Великому князівстві Литовському; у XIV – на початку XVI ст. застосовувалась у діловодстві, віршах, почасти повістях та житіях, ораторських творах. Ця мова, поступово вбираючи більше живомовних рис, втрачаючи елементи книжності і традиційності, у XVI – XVIII ст. стала відома як «проста»; крім ділової писемності, вона запанувала в художній, літописній, полемічній, учительно-проповідницькій, агіографічній, почасти науковій літературі, ставала поліфункціональною староукраїнською літературною мовою. Саме «проста мова» другої половини XVI – XVIII ст. яскраво відбивала процес переходу до національної української літературної мови.

Не треба думати, що літературна мова XVI ст. була вже зовсім «простою» – в сучасному розумінні слова; насправді це була «мова тодішньої інтелігенції, що вживала багатенько чужих слів, з яких не всі були зрозумілі й доступні для розуміння народу» [5, 35]. Вона орієнтувалась на західноукраїнські та північні говірки.

Аналіз житійних пам'яток у порівнянні з діловою документацією видається цінним у плані визначення поступовості розвитку фонетичної системи староукраїнської мови та формування звукової бази національної літературної мови.

Відомо, що канони агіографії вироблялися поступово, у процесі багатовікового розвитку цього жанру літератури. В епоху Київської Русі автори житій, природно, дотримувались зразків, що запозичувалися з Візантії. Автори і переписувачі житій мали добру духовну освіту, знали старослов'янську мову, її орфографічні норми. Але з плином часу життя змінювались, доповнювались або й докорінно перероблялись, наслідком чого сталася зміна їх канонічного вигляду і почасти навіть мовної основи: вкраплювались не лише світські елементи сюжету, а й риси живої мови, що відбивались у нетрадиційній для книжної мови орфографії. Житія, навіть канонічні, були одним із жанрів літератури для повсякденного читання. Перероблені житія, з новими перипетіями, пригодами, світовими сюжетами, перетворювались в улюблений і популярний предмет для читання. Саме це і спонукало авторів до створення нових і близьких читачеві за мовою і сюжетом редакцій.

Ділові документи за своєю структурою і типологією відбивають живе українське мовлення. Автори ділових документів, дбаючи про правильність орфографії, водночас відчували потребу максимально наблизити написане до суті справи і до розуміння її учасниками, а тому частіше відступали від традиційного книжного правопису, відбиваючи реальне мовлення українця XVI – XVIII ст.

Порівняльний аналіз мови житійно-повістевих творів та ділових документів з метою встановлення особливостей становлення національної української мови на народній основі, на нашу думку, найкраще здійснювати на рівні поширених та історично перспективних мовних рис, що виникли внаслідок різного роду *позиційних і комбінаторних фонетичних змін у процесі живого мовлення*. Найпоказовішими з них є вставні та приставні звуки, а також вокалізація приголосних у деяких позиціях.

1. Вставні та приставні голосні звуки. У пам'ятках XVI – XVIII ст. представлені різні вставні голосні. Одні виникли на місці занепаду зредукованих у складних для вимови сполуках приголосних, інші з'явилися

перед кінцевими сонорними. Кінцеві приголосні перебирали на себе компенсаційну звучність і розвивали попереду призвук, що потім перетворився у голосні [o] та [e]. У словах книжного походження вставний голосний звук був відсутній, а відбиття його на письмі є виразною живомовною рисою. Припинення дії закону відкритого складу дало поштовх до виникнення між кінцевими приголосними у XV ст. вставних голосних звуків [e] та рідше [o] [10, 758]. Поява вставного [e] відбувалась у староукраїнській літературній мові за двома схемами: «приголосний + голосний [e] + сонант» або «приголосний + сонант (окрім сонанта [в]) + голосний» [10, 755 – 756].

Занепад зредукованих [ъ] та [ь] у позиції після сонорних [л], [м], [р] впливав на якість цих приголосних, вони почали посилювати свою звучність і виділяти приставні голосні [o], [i], зрідка – [и], [e]. Найактивніше цей процес відбувся у поліських і південно-західних українських говорах: *Въруч* > *Овруч*, *ръжа* > *іржа*. Приставні [o], [i] засвідчені вже першими пам'ятками з території України [7, 125]. Досліджувані житійно-повістеві тексти XVI ст. фіксують приставні [i] та [o], засвідчені в невеликій кількості слів; вони використовуються з метою уникнення збігу кількох приголосних та на початку речення у пам'ятках обох досліджуваних жанрів: *Ѡ иста* (ЖС, 10), *итакo* (16), *ище* (Зб. 449, 1), *итавленіє* (210), *описла* (ДЧК, 15 зв.), *изнѣмати* (14), *идѣше* (ДММ, 56). Проте слова трапляються і без початкового [i]: *скуситель* (Зб. 95, 57 зв.), *Єрусалима* (18), *Гнат* (ДЧК, 27), *маєш* (154), *звелѣль* (ДММ, 64), *Ларионъ* (67 зв.).

У досліджених нами рукописах агіографічного жанру XVI ст. така живомовна риса, як вставний [e], не була засвідчена, вперше вона трапляється у житійно-повістевих пам'ятках XVII ст. Поява тут вставного [e] відбувалась за першою схемою: *корабель* (Зб. 457, 358 зв.), *Алеѡандер* (ЖС, 79 зв.), *просвитер* (Пат, 53 зв.), *скипитер* (99). Вставний [e] зафіксований лише в наведених словах, проте й ці словоформи частіше зустрічаються без вставного голосного як у житійно-повістевих, так і в ділових пам'ятках:

Петръ (ДЧК, 6), *Алеѣандръ* (8 зв.). Приставних голосних у досліджуваних текстах не виявлено.

У пам'ятках XVIII ст. представлено різні вставлені голосні. Вони виникли на місці занепаду зредукованих у складних для вимови сполуках приголосних: *ѡаломъ* (Зб. 95, 89), *огонь* (Зб. 44, 13 зв.), *книговыченію* (7 зв.), *по полудне* (ДЧК, 11).

Дослідження вставних і приставних голосних у пам'ятках агіографічного жанру XVI – XVIII ст. показує, що вставні голосні фіксуються послідовно, відбиваючи процеси живої мови. Приставні ж голосні зрідка відбиваються в пам'ятках, ця живомовна ознака фонетики повільно потрапляла в написаний текст відповідного періоду.

2. Протетичні та вставні приголосні звуки . Історія появи протетичних приголосних в українській мові складна. Вона зберегла протетичні приголосні перед голосними переднього ряду із праслов'янської доби. Перед голосними непереднього ряду постала нова протеза, метою якої було усунення зіяння та створення єдності у структурі складу. Виникнення протетичних приголосних зводять до таких основних тенденцій: протетичний [в] виникає перед [і] < [о] (*овес, вівса*); протетичний [в] – перед початковим [у] (*вус, вуж, вулиця*); протетичний [в] – в слові *вогонь*, внаслідок перерозподілу звуків у сполученні *ув огні* > *у вогні*; протетичний фарингальний [h] – перед [е] у словах іншомовного походження; протетичний фарингальний [h] – перед [о] у словах *горіх, горох, гострий*; протетичний фарингальний [h] – перед [е] у вигуках (*ген-ген, гей, геть*); протетичний [j] – в окремих словах в деяких північних діалектах [10, 758; 3, 304 – 306; 1]. Найдавнішим за часом появи Ю. Шевельов вважає протетичний [j], він з'явився ще у праслов'янський період і не відіграв активної ролі у власне українських процесах розвитку протези; протетичний [в] розвинувся у XIII – XIX ст.; а [h] – у XVI ст. [10, 582]. Українська мова уникала зіяння шляхом розвитку в середині слова та в міжслівній позиції вставних

інтервокальних приголосних [в] та [j], які відбивались пам'ятками вже з XIV ст. [3, 304 – 306].

Досліджувані житійно-повістеві твори XVI ст. не засвідчують протетичних приголосних. Проте послідовно відбитий у пам'ятках і характерний для української фонетики інтервокальний звук [j]: *ілакоже* (Зб. 449, 12), *дилаволь* (102 зв.), *маіпа* (ЖС, 83). У XVII ст. представлений протетичний приголосний [в]: *воугліє* (Зб. 457, 190), *вонь* (Пат, 7 зв.). Вставних звуків не виявлено. У житійно-повістевих пам'ятках XVIII ст. зафіксовано значно більше протетичних приголосних: *Гиндій* (Зб. 44, 4 зв.), *генварл* (35), *гангельского* (36), *вогнію* (Зб. 95, 1 зв.), *вовца* (73 зв.), *вослмь* (79). Ділові документи теж широко фіксують такі живомовні явища: *діякона Іакова* (ДЧК, 18), *вона* (27 зв.), *возьми* (24). Живомовну вимову відбивають і такі вставні приголосні: [в] у слові *попливла* (ЖС, 2); [л] у слові *боллринь* (Зб. 457, 104).

Форми з епентетичним [л], пише І. Огієнко, «були досить поширеними в українській літературній мові XVI – XVII віків, уважаю їх не тільки полонізмами, що приходили до нашої літератури під впливом польським, – не мало їх знала і жива народна північноукраїнська мова» [5, 286]. Появу в даному випадку вставного приголосного звука [л] Ю. Шевельов датує VIII – IX ст., хоча М. Жовтобрюх пов'язує її ще з початковим етапом дії закону відкритого складу. Вставний приголосний [л] ще називають «новим j», який шляхом історичних перетворень (розщепленням м'якості губних) змінився в [л].

У західноукраїнських пам'ятках фіксуємо живомовні діалектні рефлекси регресивної асиміляції у сполуках губних та [л] з [j]: *на земи* (ЖС, 14 зв.), *земл* (125 зв.), *възлюбєна* (5), *възлюбєнаго* (127), *купєнаго* (Зб. 95, 57 зв.), *мовю* (57 зв.), *потоплть* (83 зв.), *кгаблть* (Зб. 95, 24), *люблть* (Зб. 44, 27). Форми без л поширились у староукраїнських пам'ятках з кінця XVI ст. і, найвірогідніше, є полонізмами, саме цим пояснюється їхнє зникнення в пізніший період [10, 643].

Фіксація вставних та протетичних приголосних у пам'ятках житійно-повістевого та ділового стилю виразно свідчить про проникнення живомовних рис пізнішого походження у канву книжно-традиційної мови конфесійних текстів та про розмовну мову-основу ділових документів.

3. Лабіалізація [л] > [ў]. Етимологічний звук [л] у позиції в абсолютному кінці слова у формах колишніх дієприкметників чоловічого роду минулого часу зазнав історичних перетворень у нескладовий звук [ў]. Вперше це явище зафіксоване у староукраїнських пам'ятках XV ст., а в XVII ст. воно зустрічається дуже часто [3, 224]. Основною причиною вокалізації кінцевого [л] через [в] в [ў] довго вважали занепад зредукованих.

Лабіалізація [л] > [ў] у пам'ятках XVI – XVIII ст. найкраще представлена приголосними у кінці дієслів минулого часу. У них старослов'янський кінцевий суфікс **-ль** у живій українській вимові перетворився у **-в**: *призвав* (ЖС, 10), *прєѣхавь* (2 зв.), *покоривь* (Зб. 449, 122), *взѣв* (187). Житійно-повістеві пам'ятки досліджуваного періоду, як і ділові, мають велику кількість прикладів, що вказують на нескладову вимову кінцевого приголосного у дієсловах минулого часу чоловічого роду: *прєпроводивь* (ДЧК, 1), *послав* (21), *оупразднивь* (ДММ, 77), *въдъбѣдивь* (103), *молчав* (113 зв.). Написання, що підтримують живу вимову, тобто перехід кінцевого **-ль** у **-в**, становлять приблизно 98%. Лише у 2% зафіксовано традиційні церковнослов'янські написання типу: *спокусил* (Зб. 457, 1), *благословил* (5 зв.), *спобил* (108), *положиль* (Пат, 110 зв.), *был* (ДЧК, 8), *сказаль* (9), *подписаль* (9), *объявлял* (49). Проте жодне з наведених дієслів не має в кінці зредукованого. У церковній вимові панувала традиційна вимова [л], а не [в], а це сильно впливало на правопис рукописних пам'яток, що міцно дотримувались традиційного написання [5, 284]. Характерні для книжних пам'яток, вони проте досить часто фіксуються у народнорозмовному контексті, де були, найшвидше, традиційно-орфографічними варіантами живомовних відповідників [2, 76]. У текстах маємо також цікаві випадки написання дієслова у формі *слухау* (ЖС, 521 зв.), *исхораѸ* (Зб. 457, 110).

Лабіалізація у досліджуваних текстах відзначена нами не лише в позиції кінця слова: *красномовства* (Зб. 457, 63 зв.), *безмовств* *там* (114 зв.).

Сьогодні не всі дослідники пов'язують цю зміну з фонетичними причинами. Адже в інших словах в аналогічних позиціях вона не відбулася: *столь* > *стіл*, *воль* > *віл*. Тому висновок про переважно морфологічні (засіб розрізнення категорії роду), чи синтаксичні (закріплення в абсолютно предикативній формі дієприкметників на **-вз-**, **-взш-**). Обмеження переходу кінцем слів та формами чоловічого роду однини минулого часу доводять його морфологічну зумовленість. Процес лабіалізації «проходив ступенево і завершився щонайпізніше у XVIII ст. по всій країні, за винятком південно-західних лемківських говірок» [10, 531]. Ці форми були послідовно закріплені І.Котляревським як єдина норма нової літературної мови [6, 117].

4. Вокалізація [w] > [ɥ] > [y]. Причиною вокалізації фонем [w] – [y] була зміна давньоукраїнського [w] у звук [ɥ] на початку слова перед голосними та в середині слів після голосного й перед голосним; і є одним із наслідків занепаду зредукованих та фіксується пам'ятками з другої половини XIII ст. Щілинний губно-губний [w] у позиції перед слабкими [ь] та [ъ] після їх втрати опинився в кінці слова чи складу; це зумовило зміну його артикуляції і перетворення у нескладовий [ɥ]. Процес був характерний для всіх діалектних ареалів давньоукраїнської мови. Внаслідок виникло чергування фонем /w/ та /y/, а прийменники-префікси **вз** та **оу** злилися в один. Стосовно ареалів поширення існує й інша думка. Білабіальний приголосний [w], характерний для південно-західного діалектного ареалу, у давньоукраїнській мові змінював свою артикуляцію після занепаду зредукованих у позиції кінця слова та перед голосними в [ɥ], а далі в [y]. Лабіо-дентальний звук [v], властивий північним і східним говорам, не змінював своєї артикуляції, адже за своїми характеристиками далекий від голосного [y]. Отже, вокалізація [w] належала до діалектних процесів давньоукраїнської мови [3, 225 – 227].

Вокалізація приголосного [в] пам'ятками XVI ст. не представлена, адже нами не виявлено чергувань [в] з [у], що виникли в живій українській мові внаслідок зближення їх артикуляції ще у праслов'янську добу, досліджувані пам'ятки не відбивають. За традицією [в] уживається на початку слова та в прийменниках: *негиблющим вкѣнѣ* (Зб. 449, 6), *бысть по всюдѣ* (109 зв.), *взѣша* (174), *бывшихъ в нашихъ лѣтѣхъ* (186), *въ всей вселеннѣй* (74 зв.). У житійно-повістевих пам'ятках XVII ст. чергування [в] – [у] відбито у невеликій кількості словоформ: *оунимаше* (Пат. 168), *впала* (289), *оупасти* (283), *оучоний* (Зб. 44, 35), *навчивъ* (35).

Пам'ятки XVIII ст. показують чергування початкових фонем /в/ та /у/, а прийменники-префікси **вѣ** та **оу** злилися в один: *так и учинил* (ЖС, 529), *унуков своихъ вѣры святои учила* (522 зв.), *Володимир внук Ольги* (530), *врадников* (529), *врожений* (519), *зрадою убити* (519), *уловивъ* (Зб. 95, 60 зв.).

Доба другої половини XVI – XVIII ст. позначилась розбудовою та нормуванням літературної форми існування мови не на основі книжно-писемної традиції, а на основі живого народного мовлення. Фонетика «простої мови», що майже неподільно панувала у діловому стилі, стала виразно помітною у творах релігійного жанру, її відсоток відбитий на письмі значно зростає з XVI до XVIII ст. Староукраїнська «проста мова» цього періоду яскраво відбиває процес переходу до національної української літературної мови. Вона стала своєрідним підготовчим етапом у розвої нової літературної мови, що тривав в Україні досить довго, у порівнянні відповідним етапом формування російської національної літературної мови. Його тривалість пов'язана з тим, що переважна частина мовотворців того часу мала духовну освіту і довго зберігала у своїх творах принципи традиційної кириличної орфографії, що заважали проникненню у рукописні тексти рис живої народної мови.

Список використаних джерел

1. Атлас української мови. – В 3-х т. – К.: Наук. думка, 1984. – Т. 1. Полісся, Середня Наддніпрянина і суміжні землі; карта № 136, карта № 138.
2. Бурячок А.А. І.П. Котляревський в історії української літературної мови // Радянське літературознавство.– 1969.– № 9.– С. 72 – 76.
3. Історія української мови. Вступ. Фонетика / М.А.Жовтобрюх, В.М.Русанівський, В.Г.Скляренко.– К.: Наук. думка, 1979. – 367 с.
4. Косериу Э. Синхрония, диахрония и история: (Проблемы языкового изменения) // Новое в лингвистике. – М.: Изд. иностр. лит., 1963. – Вып. 3. – С. 143 – 156.
5. Огієнко І. Українська літературна мова XVI ст. і український Крехівський апостол. – К., 1930. – Т. 1. – 520 с.
6. Передрієнко В.А. Формування української літературної мови XVIII ст. на народній основі. – Київ: Наук. думка, 1979. – 143 с.
7. Півторак Г.П. Українці: звідки ми і наша мова. – К.: Наук. думка, 1993. – 200 с.
8. Русановский В.М. Вопросы нормы на ранних этапах истории литературного языка // Вопросы языкознания. – 1970. – № 4. – С. 54 – 68.
9. Толстой Н.И. К вопросу о древнеславянском языке как общем литературном языке южных и восточных славян // Вопросы языкознания. – 1961. – № 1. – С. 52 – 66.
10. Шевельов Ю. Исторична фонологія української мови / Переклад з англ. С.Вакуленка, А.Даниленка. Ред. Л.Ушкалов. – Х.: АКТА, 2002. – 1054 с.

Умовні скорочення назв джерел

АУМ – Атлас української мови: В 3-х т. / АН УРСР, ін-т мовознавства імені О.О.Потебні. – К. Наук. думка, 1984, 1988, 2002. **ДММ** – Документи Межигірського монастиря XVI – XVII ст. Зберігається в Інституті рукописів НБУ ім. В.І.Вернадського, шифр ДА/П 216 (Б). **ДЧК** – Документи Чернігівського краю XVI – XVIII ст. Зберігається там само, шифр ДА 655 Л.

ЖС – Життя святих XVI ст. Зберігається у Львівській науковій бібліотеці ім. В.Стефаника НАН України, шифр ф.Петр.2. **Зб 44** – Збірник житій, апокрифів, віршів, пісень, початку XVIII ст. на 44 листках. Зберігається в Інституті рукописів НБУ ім. В.І.Вернадського, шифр 209 Мас (20). **Зб 95** – Збірник початку XVIII ст. на 95 листках. Зберігається в Львівській науковій бібліотеці ім. В.Стефаника, шифр ф.Петр.131. **Зб 449** – Збірник уставного письма XVI ст., наближеного до напівуставу, на 449 листах. Зберігається в Інституті рукописів НБУ ім. В.І.Вернадського, шифр 487/П(1645). **Зб 457** – Збірник XVII ст. на 457 листах. Зберігається там само, шифр 17 (Спер). **Пат** – Патерик XVII ст. Зберігається там само, шифр 486 П/1653.

Анотація

Видайчук Т.Л. Деякі фонетико-орфографічні особливості простої мови (на матеріалі пам'яток релігійного та ділового письма XVI – XVIII ст.). Висвітлено комбінаторні та позиційні зміни звуків у потоці мовлення, що відбиті у пам'ятках релігійного і ділового письма староукраїнської «простої мови» другої половини XVI – XVIII ст. у процесі формування національної літературної мови.

Ключові слова: друга половина XVI – XVIII ст., звук, історична фонологія, літера, норма, правопис, проста мова, рукопис, староукраїнська літературна мова.

Аннотация

Выдайчук Т.Л. Некоторые фонетико-орфографические особенности простого языка (на материале памятников религиозного и делового письма XVI – XVIII ст.). Анализируются комбинаторные и позиционные изменения звуков, представленные деловыми и религиозными документами староукраинского «простого языка» второй половины XVI – XVIII ст. в процессе становления национального литературного языка.

Ключевые слова: буква, вторая половина XVI – XVIII ст., звук, историческая фонология, норма, правописание, простой язык, рукопись, староукраинский литературный язык.

Annotation

Tetjana L. Vydaichuk. Some fonetiko-orthographic features of simple language (on material of manuscripts of religious and business monuments of literature of the XVI – XVIII item). The combinatorics and position changes of sounds, presented the business and religious documents of old Ukrainian «simple language» of the second half of the XVI – XVIII item in the making of national literary language are analysed.

Keywords: letter, manuscript, norm, Old Ukrainian literary language, phonology system, second half of XVI – XVIII centuries, simple language, sound.